

תמיד יהיה יער במקום שאין תחנה

מיכל מוגרבי: החלומות נטו על צידם, הוצאת 'קשב לשירה' 2016, עמ' 73

החלומות נטו על צידם הוא ככל הנראה ספר השירה ההרמטי ביותר שקראתי זה זמן רב. מיכל מוגרבי כמעט ואינה פונה אל הבנתו של הקורא, ההפך, לעתים חשתי כי היא פונה אל חוסר הבנתו, ומזמינה אותו להתנסות בחוויית פירוק אשר עברה בעצמה. בסגנונה האימז'יסטי, מציגה מוגרבי בפני הקוראים רצפים של תמונות, חפות כמעט לחלוטין מביטויי רגש ישירים, ומזמינה את קוראיה להתבונן במציאות ההולכת ומתפרקת, קורסת, נשרפת, מתפצלת, וכמעט תמיד - מתרוקנת ממשמעות. הסכנה שבכתיבת שירה הרמטית מובנת מאליה - יש שההרמטיות מותירה את הקורא מחוץ לגבולה - אך לא אלו פני הדברים ברובם המכריע של שירי הספר הזה, החוצים את גבולו של הקורא ומעוררים בו תגובה עזה. ייתכן כי אחת הסיבות לכך היא כי מוגרבי מגיעה בשירתה אל מעבר לפירוק, אל מקום שהתהליך נעצר בו ומאפשר בהירות.

אולם, רבים מן השירים אין המדובר בעצירה המבוססת על תוכנה וריפוי, כי אם בהגעה אל מקום שבו פירוק נוסף אינו אפשרי עוד, אלא רק כניעה מוחלטת, או מוות. זאת ועוד, מרתק לראות כי כאשר עוסקת מוגרבי במוות מתבהרת לפתע שירתה, ויחד איתה מגיע גם הקורא אל חוף מבטחים, גם אם חשוף וקר כאן, עבורי, מקור כוחו של הספר, ובו אמקד את הדין ואת הדוגמאות.

כדוגמה ראשונה אביא במלואו את השיר ללא כותרת בעמ' 59. תהליך הפירוק מתקיים בו במלואו, והוא מתואר כנסיעה ברכבת. בדומה למשמעותה הסימבולית באגדות עם רבות, מייצגת לדעתי היציאה אל היער את היציאה מחיקן המגן והמארגן של המודעות והתרבות אל אזורי הפרא הנפשיים. האימוזים שדרכם מתואר התהליך הנם המראות הנשקפים מבעד לחלונות הרכבת, ובסופם של השיר והמסע מופיע המוות כבית שניתן לשוב אליו, כמקום מנוחה:

הרַכֶּבֶת מִתְפַּתֶּלֶת כְּמוֹ לְטָאָה / זִנְבָהּ מִתִּזֵּי
נִיצוּצוֹת אֶבֶק / הַתַּחֲנָה הַבְּאָה: הַבֵּיתָה / אֲנִי
קוֹפְצָת לְפָנֵי הַשְּׂעָה // תְּמִיד יִהְיֶה יַעַר / בְּמִקוֹם
שָׁאִין תַּחֲנָה // עַל גִּדְעֵי הַעֲצִים מְקַעֲקְעִים /
שְׁמוֹת שְׂכוּחִים, מִחֲכִים שִׁיאִיר / הִירָח הַנֶּסְתָּר
בְּמַחֲלָה / שְׁנַחֲפָרָה בְּאֶצְבָּעוֹת / וְטוֹר גַּחְלִילִיּוֹת
חוֹדֵר / לְמַעַבְהּ הַפְּרוּם / שֶׁל הַלֵּב הַמְתִּישֵׁב /
לְנוּחַ עַל סֵלַע // הָאֲדָמָה פּוֹנֶה לִי עֵרָף / וְשׁוֹקֵעֵת
בְּעֶצְמָה / וּמְתוֹךְ הָעֵפֶר / צוֹמַח בֵּית, מְחַפָּה
לְשׁוּבִי / כְּמוֹ קֶבֶר לְבָנוּי.

השיר ללא כותרת בעמ' 43 מתאר תהליך דומה - "מי שנוגד רוצה לחיות / זה ברור / אני נולדתי למוות [...] ואני מנסה רק להשיר מעלי כמה שיותר / כמה שמהר / שאפחת ואדע / כמו תצלום שנתלש מדף עתון / לעטף את דג הלב".

השיר ללא כותרת בעמ' 14 מתאר כולו את מערכת היחסים שבין המשוררת למוות, וגם בו המוות נתפס כיעדו של המסע - "מותי הולך לפני / כמו עמוד עפר / אני מדביקה את הפער [...] אני מרחפת סביבו באמן סביב יצירתו".

שוב מסתיים השיר בגסיסה ובמוות, המבשרים את סוף המאבק, ההשתוקקות והמכאוב הנלווה אליהם: "הוא זורה עלעליו בעיני / בטפטוף קצוב כשל אינפוזיה // והעין צורבת ומבקשת עוד / והעין מתבקשת ומבקשת עוד / העין נעצמת ומבקשת כלום".

מעניין להשוות את התייבשות העין בסיומו של שיר זה לתהליך שעוברות עיני הדוברת בסיומו של השיר 'אור נוזלי' (עמ' 18) - "כוכב החיים וכוכב המוות הלכו לי. כוכב החיים טבע. כוכב המוות ישב על החוף ובכה. ובעיני הלכו האישונים והתפככו לאטם".

לכאורה שוב מתוארת בו התכנסות אל המוות, אלא שהפעם לא מתמסרת אליו הדוברת התמסרות מלאה; בעיניה, שבשיר הקודם שעסקנו בו התמסרו אל המוות, נפרש מרחב חדש אל מעבר לפיצול שבינו לבין החיים. שיר נוסף שאינו מסתיים בהתמסרות מלאה למוות הוא שיר ללא כותרת שבעמ' 8. אולם בעוד ש'אור נוזלי' מסתיים בהתרחבות, מסתיים שיר זה בתיאור קיום מצומצם על קו התפר שבין החיים למוות - קיום בנקודה שאליה מוביל המאבק הבלתי מוכרע בין שני הכוחות בפנימיותה של הדוברת - "בבית החזה נלחצים שני חדרים / בחדר אחד נאגר כל התמצן שבועולם / בשני מטפטף כל הרעל שבועולם / אני מסירה את המחצה // ונשכבת בפרוזודור על קו ההפרדה. האש מלחכת את הפנים, עקב בצד שתיקה, כל האני שבועולם / מפרכס בתוך קפסה".

השיר 'תמונה' (עמ' 13), מן היפים בשירי הספר, אוצר בתוכו, לתפיסתו, את עיקרי הדברים שרשימה זו עוסקת בהם. הוא נפתח באימאז' הרמטי - ראי-ענן בכטן האדמה. אולם כאשר בבית השני והשלישי מתמקדת מוגרבי בתיאור גסיסה ומוות, היא עושה זאת בצלילות האופיינית לה בנושא זה, ומתארת בסגנון לירי את המוות כמקום מנוחה. צלצול הפעמונים ובייחוד הצטלכות האגם מעוררים בתודעת הקורא את האפשרות להיפתחו של מרחב חדש, אך באופן האופייני למוגרבי, אין בהם כל הבטחה ושקיעת האגם פשוט נמשכת. הוודאות הכרוכה בעצירה המוחלטת מופיעה בבית האחרון, עם סופו של התהליך:

"ראי-ענן בכטן האדמה / קורא לי לנבד בין גנניו / פעימת האדמה / פוגשת בפעימת הגוף / ככה זה / למוות // קפוא. פעמונים נאנקים / בעיר מאחור / אגם סמיך / מצטלב ושוקע // ראי-ענן משתקף / בפני האדמה משתבר אל / גופת הסתו / ונועל את לסתותיו".

צלול כמבטו של עיוור בחושך

דנה אמיר: קריעה, ציורים: סמדר אליאסף, הוצאת אבן חושן 2016, עמ' 43

"הלא נזכר, צלול כמבטו של עור / בחושך" - זו השורה הפותחת את הספר קריעה, ולדעתי היא מתארת בבהירות את המצב התודעתי שמתוכו נכתב - הליכה אל גבול הבלתי ניתן להיזכר והבלתי ניתן להיאמר, המולידה שירה צלולה משום שהיא חותרת אל המקום שמעבר לפיצול שבין אור לחושך. צלילותה של השירה בקריעה אינה נובעת מן היכולת לחצות את הגבול הזה ולהיזכר בבהירות, כי אם מן היכולת לשהות על הסף - ולהתבונן. מבטי העיוור של אמיר אינם מאירים את האפלה, כי אם מקרבים אותה אל תודעתה, ותודעתנו, בקווים מעטים דקים ומדויקים.

את הספר מלווים ציוריה של סמדר אליאסף, אשר בהתאמה מושלמת מאפשרים את אותו התהליך. אליאסף פורשת על הדף רשתות של קווים במרקמים שונים. תודעתו של המתבונן ברשתות המצוירות מתרחבת גם אל הרווחים שבין הקווים, אל הקרעים ברשת הלא אחידה, אל הדף הריק, ואל החלל הריק שמעבר לו. עבורי, יותר משהיא מציירת רשתות, אליאסף מציירת את מה שלכוד בתוכן - הבלתי ניתן להיזכר ולהיאמר.

קריעה נכתב כפניה של אמיר אל אחות - דמות רווית סבל שקרע פעור בינה לבין המשוררת -